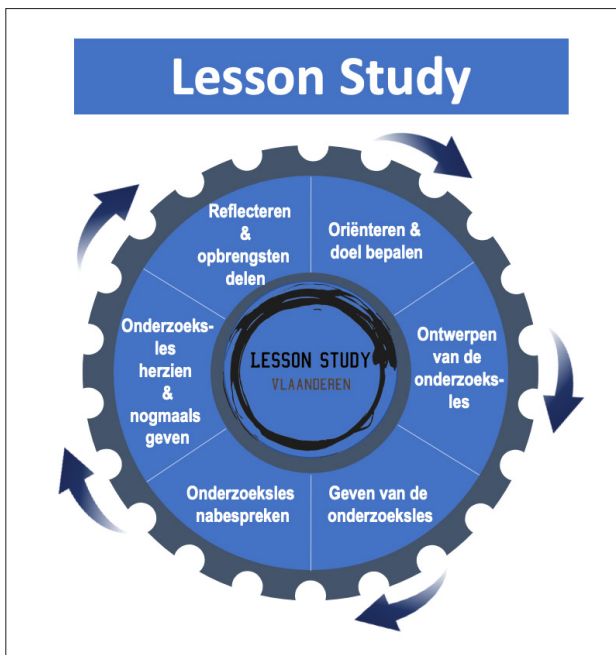

Beïnvloedende factoren Lesson study in Vlaanderen

In Vlaanderen krijgt Lesson study als methodiek om leraren beter te laten worden in het vak 'leraar zijn' meer en meer voet aan grond. Verschillende onderwijsprofessionals zien voordelen ervan in omdat de methodiek vertrekt vanuit eigen professionaliteit en de eigen/collectieve efficacy ten

Cyclus Lesson study Vlaanderen

goede komt. Echter worden bepaalde voorwaarden (heel) belemmerend ervaren; de praktijk bevestigt dit. Waarom geven we überhaupt aandacht aan deze belemmerende factoren en richten we ons niet op het vormgeven van het leren van leerlingen met educational needs.

Waarom verschuilen we ons erachter in plaats van ze per school (!) pro-actief te 'tackelen'? Bij Lesson study Vlaanderen ervaren we hierin een noodzaak, de resultaten van een eigen praktijkonderzoek zijn verhelderend.

Lesson study-cyclus

Lesson study wordt als methodiek ondertussen wereldwijd ingezet, Stigler en Hiebert (2016) merken hierbij evenwel op dat in elk land deze methodiek wordt aangepast aan de eigen onderwijscontext. Daardoor zijn er wereldwijd talrijke varianten ontstaan. Zo vertrekt Lesson study Vlaanderen vanuit het model van Lesson study NL (zelf geïnspireerd door Stepanek én Dudley). De Vlaamse onderwijscultuur en -context geven een bepaalde 'kruiding' eraan; ze zorgen ervoor dat bepaalde principes geaccentueerd worden. Feit is dat er bij aanvang actief gewerkt wordt aan een veilige/betrouwbare sfeer binnen het Lesson study-team. Daarenboven zoekt het LS-team naar een gezamenlijk topic dat ze bij het leren van hun leerlingen ervaren. Er wordt best lang stilgestaan bij indeling van de klasgroep met betrekking tot noden (ook special educational needs) in functie van de gestelde onderzoeksvraag. De les wordt geobserveerd door de ogen van de leerling. Om een Lesson study-cyclus voldoende kwaliteitsvol te laten doorlopen zijn er in het proces 6 verschillende stappen. Bepaalde items in deze stappen zijn cruciaal en onderhevig aan een aantal voorwaarden. Zoals de Vries et al. (2017) beschreven, kunnen we deze voorwaarden indelen in : randvoorwaardelijke factoren, Lesson

Getuigenis S., begeleider Lesson study

"Het is zaak om met de knowledgeable other vooraf goed in gesprek te gaan. De rol van expert is niet te onderschatten, het is best wel een evenwichtsoefening. De expert moet in zijn rol actief bijdragen, anderzijds blijft het eigenaarschap best bij de leraren. Experten moeten wikken en wegen welke informatie het team nodig heeft om de nodige stappen te zetten. Minder relevante informatie binnen brengen vertraagt het proces nodeloos."

study-gerelateerde factoren, culturele factoren en individuele factoren.

Randvoorwaardelijke factoren

Van alle factoren komt in een gesprek met onderwijsprofessionals onmiddellijk het aspect tijd op de proppen. Ook in empirisch onderzoek zie je het veelvuldig als de meest aangehaalde factor die bevorderend/belemmerend werkt voor de implementatie van Lesson study. Uit eigen onderzoek (Mannens, 2019) is af te leiden dat leraren het tijdsaspect op twee manieren interpreteren. Enerzijds is er de duurtijd van een volledige Lesson study-cyclus. Wanneer de cyclus volledig wordt doorlopen (mèt heruitvoering van de les) spreken we makkelijk over meer dan 20u. Vele LS-teams verdiepen zich grondig in literatuur of nemen (nog) meer tijd voor het ontwerp. Het is duidelijk dat vele leraren niet enkel goed werk doen, maar evenzeer goed werk goed willen doen.

Anderzijds is er zelf tijd vinden om te kunnen participeren. Er wordt ook in Vlaanderen heel wat van leraren gevraagd. Tijd voor professionalisering schiet er vaak bij in. Vlaamse scholen/leraren kiezen traditioneel voor algemene studiedagen, lezingen of korte workshops. Talisonderzoek (2013) bevestigt dit keer op keer. Manieren van professionalisering waar effectiviteit en duurzaamheid evenmin kan worden bewezen. Ook dat is zonde van de tijd (en middelen). Een tweede randvoorwaardelijke factor met aanzienlijke impact blijkt de leidinggevende van de school te zijn. Hoe leidinggevend kijken naar professionalisering en hoe leidinggevend zich positioneren ten opzichte van de leraren (Zhang, 2015) kan een impact hebben op de intentie van leraren om zich te professionaliseren door middel van Lesson study (Mannens, 2019) of zelfs op de implementatie ervan. Uit onze interviews blijkt dat er voor leidinggevend een belangrijke rol is weggelegd om na te denken hoe op school effectieve en duurzame professionalisering een plaats kan krijgen (zie ook culturele factor). Leidinggevend die dit binnen een beleidsteam binnen brengen, maken meer kans op succes met betrekking tot implementatie van Lesson study. Er liggen voor het leidinggevend team hier vaak kansen.

Lesson study-gerelateerde factoren

In onderzoek naar beïnvloedende factoren die typerend zijn voor Lesson study worden vaak ondersteuning, de

Getuigenis leerkracht C., voortgezet onderwijs:

“De cyclus die we doorlopen hebben, was toch best tijdsintensief. Wat me bij blijft, is de tijd in de ontwikkeling van de les én de tijd die we in de eerste fasen van de cyclus hebben gestopt.

We hebben geïnvesteerd in de eerste fase van de cyclus: elkaar beter professioneel leren kennen, ruimte om bepaalde issues die speelden te benoemen en te hertalen naar kansen. Achteraf gezien hadden wij hieraan behoefte. Het was goed deze fase als volwaardige fase te erkennen, ons team groeide vanaf moment één naar elkaar toe. De “vertraging” die we daar inbouwden, zorgde voor een versnelling; de impact voelen we tot vandaag in ons team.

Verder was de analyse van de klasgroep m.b.t. de indeling pittig te noemen. We screenden grondig elke leerling i.f.v. de onderzoeksvraag. Wat hebben ze waarschijnlijk nodig en welke verschillende groepen zijn er binnen de klas dan? Bijvoorbeeld: wat hebben leerlingen met ADD nodig voor hun leermotivatie. Zijn er bij die ADD-leerlingen merkbare verschillen waardoor ze in een andere groepsindeling terecht komen? Wat met leerlingen met andere specifieke leerproblemen, hoe kunnen wij hun motivatie voor het vak verhogen? Wat hebben ze dan nodig?

De observatie was leerrijk, maar het interview nadien was pas echt verhelderend. Leerlingen geven aan wat hen zou helpen en hoe ze zich daarbij zouden voelen. Deze inzicht heeft mijn ogen als professional geopend, hoe kon het dat ik dit voor deze leerling nog niet eerder had gezien? Lesson study brengt je dus dicht bij elkaar en dicht bij je leerlingen en hun leren.”

procesbegeleider en de extern expert (knowledgeable other) naar voren geschoven.

Vanuit de praktijk blijkt dat leraren zowel “psychologische” als materiële ondersteuning onderscheiden. “Psychologische” ondersteuning zien leraren vaak als een regelmatig aftoetsen hoe het gaat met de vooruitgang van de cyclus. Of ze zien het als het tonen van interesse door verschillende collega’s, leidinggevend... (zie ook bovenstaande getuigenis). Verder ervaren ze materiële ondersteuning als accelerator voor motivatie. Wanneer een LS-cyclus niet enkel in tijd wordt gefaciliteerd, maar ook daadwerkelijk ondersteund voor een aantal praktische regelingen en bijvoorbeeld voor ICT-gelinkte toepassingen, zien we leraren met nog meer zin aan de slag. Bij materiële

Getuigenis directie S., voortgezet onderwijs:

“Bij kennismaking met Lesson study zag ik kansen in de gerichte benadering om een vakgroep inzichten te laten verwerven omtrent ondersteuning van leerlingen met specifieke zorgnoden. Ons leerlingpubliek zorgt voor een grote uitdaging bij leraren. Daarom vond ik het noodzakelijk om de cyclus goed in te plannen voor het team en hen de nodige ruimte te geven.

Verder vond ik het belangrijk om geregeld te polsen naar het verloop. Bewust vroeg ik naar hun beleving, naar opgedane inzichten m.b.t. zorgnoden van leerlingen. Daarenboven werd ik door het LS-team uitgenodigd voor de reflectiefase. De praktijk werd mooi gekoppeld aan theoretische inzichten uit de geraadpleegde literatuur. Het team werkte evidence based en waarschijnlijk heeft dit een enorme invloed op hun toekomstig functioneren. Leraren gaven aan dat ze heel relevante info voor hun professioneel handelen hieruit halen. De leerlingen gaven nadien ook aan het interview positief te hebben ervaren. Ze waren blij met de aftoetsing en zagen hun leraren ook nadien effectief andere zaken doen. Leraren gaven meer tijd, een rijker pallet aan oefeningen, zorgden voor meer specifieke ondersteuning tijdens de les of opdrachten. Dit helpt ook ons beleid verder. Het belangrijkste vind ik misschien wel de tijd die we investeerden in elkaar als mens, de LS-cyclus heeft op die manier het team én het beleid dichter bij elkaar gebracht. Er lijkt wel een opstap naar meer gerichtheid te zijn.”

ondersteuning verwachten leraren evenmin wonderen, erkennen de grenzen van de organisatie, maar waarderen bepaalde inspanningen zichtbaar.

Hoewel Lesson study per definitie een leraargestuurde methodiek is, worden procesbegeleiders vaak – en m.i. terecht – ingezet ter ondersteuning van het volledige proces. Procesbegeleiders Lesson study hebben zeker een meerwaarde in de verschillende fasen van de cyclus. Procesbegeleiders met impact op de kwaliteit van de cyclus hebben vaak instrumenten of vaardigheden om ‘dieper’ leren te veroorzaken. Procesbegeleiders met impact op de kwaliteit van de cyclus bewaken de broodnodige ruimte voor dialoog (Dudley, 2015). Procesbegeleiders met impact op de kwaliteit van de cyclus zijn zich op elk moment van de cyclus bewust van hun specifieke rol.

Verder behoort in een Lesson study-cyclus de inbreng van een extern expert tot de mogelijkheden. Deze externe experten kunnen op verschillende momenten en zeker bij

het lesontwerp van een ontzettende meerwaarde zijn. Dit blijkt ook uit verschillende empirische onderzoeken. Hoe de expert zijn rol binnen zo’n Lesson study-team vervult, is bepalend voor zowel het leren van de onderwijsprofessional als misschien wel voor de self-efficacy van diezelfde professional. Extern experts zijn zich er best van bewust dat rond de tafel andere onderwijsexperts aangeschoven zitten.

Culturele factoren

Culturele verschillen zorgen voor andere accenten of zelfs keuzes binnen een cyclus. Hoewel internationale culturele verschillen best boeiend zijn, gaan we in op eigen culturele factoren. (Vlaamse) leraren in ons onderzoek geven aan dat een echt professionele cultuur in scholen vaak ontbreekt. Een professionele cultuur is een cultuur waarin de opvatting leeft dat waar geleerd wordt ook fouten worden gemaakt en dat je van fouten kunt leren (Vermeulen et al., 2011). Bovendien ontbreekt er nog vaak een cultuur van samenwerking in (Vlaamse) scholen. Sommige raken dit aan om aan te geven dat Lesson study implementeren in scholen daardoor moeilijker gaat. Zelf ben ik voorstander om dit om te denken. Net met leraren een Lesson study-cyclus uitvoeren is een opstap naar een professionele leer-gemeenschap (Goei et al, 2015) en zelfs lerende organisatie en naar een samenwerkende schoolcultuur.

Individuele factoren

In onderzoek naar Lesson study is dit vaak onderbelichte materie. Omdat de implementatie van Lesson study in Vlaanderen nog niet vanzelfsprekend is, omdat vele studies keer op keer de andere factoren lijken te bevestigen, wilden we met een praktijkonderzoek zicht krijgen op individuele kenmerken van de leraar m.b.t. de intentie tot deelname aan Lesson study. Volgende beïnvloedende factoren werden in het onderzoek meegenomen: motivatie

Getuigenis H., bij opleiding procesbegeleider

Lesson study

“Zo’n opleiding heeft mijn ogen geopend. Lesson study en de stappen ervan waren mij bekend, het is pas door in te zoomen tijdens de opleiding in de verschillende rollen van een procesbegeleider dat het belang én impact van elke stap mij duidelijk werd. Van een procesbegeleider wordt er eigenlijk best wel wat verwacht. Het is goed hiermee in een gerichte opleiding mee aan de slag te kunnen. De opleiding gaf me nog meer zin om Lesson study in mijn team uit te rollen.”

voor professionalisering, bevoegdheid voor de job leerkracht, achtergrondkenmerken van de leraren en recente professionaliseringsverleden.

Wat betreft motivatie voor professionalisering blijkt dat intrinsieke gemotiveerde leraren meer open staan voor Lesson study. Leraren die die intrinsieke motivatie minder hebben, hebben baat bij extrinsieke motivatie. Met andere woorden er liggen kansen voor beide groepen leraren.

Wat betreft bevoegdheid voor de job, kan het onderzoek geen uitspraken doen: bevoegdheid voor de job kunnen we niet koppelen aan de intentie tot deelname aan Lesson study.

Wat betreft achtergrondkenmerken van leraren zien we bepaalde trends. Deze trends lijken andere onderzoeken naar professionalisering van leraren te volgen. Zo geven bijvoorbeeld de resultaten aan dat leraren met leservaring tussen 10 en 15 jaar meer open staan voor Lesson study dan starters of leraren met meer dan 20 jaar ervaring.

Wat betreft recent professionaliseringsverleden tekenen er zich ook bepaalde lijnen af. Leraren die aangaven in een recent verleden durven te experimenteren in hun klas of meer samen te werken, hebben meer intentie tot deelname aan Lesson study.

Conclusie

Wat betreft de vele factoren die de implementatie van Lesson study beïnvloeden suggereert ons onderzoek dat het belang van die individuele factoren ondergeschikt zijn aan de andere factoren die spelen binnen de onderwijscontext. De individuele factoren “lijken ondergesneeuwd te geraken” door andere factoren. Toch zijn ze leerzaam bij de implementatie van Lesson study binnen de eigen onderwijscontext. Kennis over die “individuele factoren” aanwenden in een schoolorganisatie kan een verschil maken indien we Lesson study “snel(ler)” willen binnenbrengen of een Lesson study-cyclus zien als opstap naar een meer gedragen collaboratieve schoolcultuur. Pro-actief handelen met betrekking tot die individuele factoren kan de implementatie van Lesson study versnellen.

Conclusie voor de praktijk

Alle bovenstaand beschreven factoren kunnen zowel bevorderend als belemmerend ervaren worden. Voor schoolorganisaties is het zaak om via een waarderende blik deze proactief te ‘tackelen’. Het is mijn overtuiging dat dit perfect mogelijk is – en dit zelfs binnen een kort tijdsbestek – als de wil voor effectieve en duurzame professionalisering binnen de schoolorganisatie voldoende aanwezig is. Het aanwezig

Over de auteur

Steven Mannens is Master of Education. Hij werkt als onderwijsadviseur voor Provinciaal Onderwijs Vlaanderen en voor Workitacts. Verder is hij gastlector aan Hogeschool Odisee (Brussel). Hij is medeoprichter van Lesson study Vlaanderen. Lesson study Vlaanderen ontwikkelt, begeleidt, professionaliseert en deelt expertise met betrekking tot Lesson study. www.lessonstudy.vlaanderen

ontwikkelde onderwijskundig beleid is de sleutel voor deze professionaliseringsingang.

Waarom geven we überhaupt aandacht aan deze belemmerende factoren en richten we ons niet op het vormgeven van het leren van leerlingen met educational needs?

Literatuur

- De Vries, S., Roorda, G., & van Veen, K. (2017). *Lesson study: Effectief en bruikbaar in het Nederlandse onderwijs?* Groningen: Zalsman Groningen B.V.
- Dudley, P. (2015). *Lesson study: Professional learning for our time*. Oxon: Routledge.
- Goei, S. L., Verhoef, N. C., Coenders, F. G. M., de Vries, S., & van Vugt, F. (2015). Een lesson study team als een professionele leergemeenschap. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 36(4), 83-90.
- Mannens, S. (2019). Deelname van docenten aan de professionaliseringsmethodiek Lesson study: uit intentie wordt daad geboren (Masterscriptie).
- Stigler, J. W., & Hiebert, J. (2016). Lesson study, improvement, and the importing of cultural routines. *ZDM Mathematics Education*, 48, 581-587.
- TALIS. (2013). *Denken, handelen en professionele ontwikkeling van Vlaamse leraren en schoolleiders*. Brussel: Ministerie van Onderwijs & Vorming.
- Vermeulen, M., Klaijnsen, A., & Martens, R. (2011). *De lerende leraar. Docentprofessionalisering in de praktijk. Bundel met deelrapporten Ruimte voor professionalisering, Professionalisering in het buitenland en Professionalisering in het primair onderwijs*. Heerlen: Open Universiteit, Ruud de Moor Centrum.
- Zhang, Y. (2015). Sustaining lesson study in schools with positive peer leadership: A case study in Hong Kong. *International Journal for Lesson and Learning Studies*, 4, 140-154.